

۱۲۷ ۸۹۴۴

شمایل‌شناسی:
از سیستمین تا لوجیا

www.ketab.ir



سرشناسه :	موسوی، اشرف السادات، ۱۳۴۰ -
عنوان و نام پدیدآور:	شمایل شناسی: از سیستم تا لوجیا/ اشرف السادات
مشخصات نشر:	تهران: مهر نوروز، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری:	۸۸ص: مصور (بخشی رنگی)، ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.
شابک:	۹-۳۰-۷۲۶۱-۶۰۰-۹۷۸-۸۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی:	فیا
موضوع:	شمایل نگاری
شناسه افزوده:	برقی، یاسمین ۱۳۶۹ شهرپور -
رده بندی کنگره:	۱۳۹۴ ش ۸/م ۸۱۸۸ NA
رده بندی دیویی:	۷۰۴/۹۴۸۲
شماره کتابشناسی ملی:	۴۱۵۴۹۵۸



نشر مهر نوروز

عنوان:	شمایل شناسی:
تألیف:	از سیستم تا لوجیا
طراحی جلد:	اشرف السادات موسوی، یاسمین برقی
طراحی گرافیک و صفحه‌آرایی:	کامران فریدی
چاپ اول:	ساباگرافیک
شمارگان:	۱۳۹۵
شابک:	جلد ۳۰۰
قیمت:	۹-۳۰-۷۲۶۱-۶۰۰-۹۷۸
	۸۰۰۰ تومان

حق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

تلفن: ۸۸۵۱۳۹۰۶

دورنگار: ۸۸۵۱۱۸۰۷

www.mehrenorouz.com

www.mnbook.ir

info@mehrenorouz.com

فهرست

۷	مقدمه
۹	پیشگفتار
۱۴	فصل یک: آفرینش
۲۰	فصل دو: آدم
۲۴	فصل سه: نوح
۳۵	فصل چهار: یونس
۳۹	فصل پنج: یوسف
۴۷	فصل شش: موسی
۵۹	فصل هفتم: دانیال
۶۱	فصل هشتم: حزقیال در کتاب مقدس
۶۳	فصل نهم: اشعیا
۶۵	فصل دهم: یوئیل
۶۷	فصل یازدهم: زکریا
۶۹	فصل دوازدهم: ارمیا
۷۳	منابع
۷۴	نقاشی‌ها

مقدمه

اثر هر ری حقیقت روح هنرمند است. هنرمند هر آن چه که در ذهن می‌بافد، می‌سازد. قلم به دست می‌گیرد و قدرت خلاقه و آموزه را می‌آمیزد و شاهکاری می‌آفریند که جهان را می‌لرزاند. آدمی در آن غار تنگ و تاریک ترس‌هایش را بر چنگ کرد تا آن را چون دانه‌ای در مشت گیرد و همان‌جا بود که بذر سبز کاشته شد. ماه‌ها و سال‌ها و قرن‌ها گذشت، الهام و استعداد جاری شد و حقیقت روح هنرمند به اوج رسید. رنسانس، روزی که فکر دوباره زاییده شد، هر شکل دیگر یافت. گویی از میان تمامی سلول‌های خاکستری، یک پیکره بیرون ریخت. سقف‌ها از هیكل و پیکره‌های عظیم پر گشت. پیکره‌هایی که را اوج قدرت، روح لطیف و ذات ظریف آدمی را نشان می‌داد. در آن عصر نوزایی، بر آن تحول پس از قرن‌ها تاریکی، و آتیکان سقف‌هایش را مزین به شمایل مناسب کرد و روح خداوند را بار دیگر درون گنج‌های مرده و سرد نمود تا سید حیات یابد و سرسرای رافیل داستان گذشته از سر یک عمر و قوم را بیان نماید.

پیشگفتار

سقف سیستین در واتیکان همواره مورد توجه جهان هنر بوده است. آن زمان که مذمت و قدرت دست به دست یکدیگر دادند، هنر جان تازه‌ای یافت. گویی راه رسیدن تا هر آن چه را که می‌بایست بگوید، بازگو نماید. در دوره‌ی رنسانس، که با گذشتن به هنر کلاسیک تلقی می‌شود، هنرمندانی چون میکل آنژ و رافائل مدام فوت و فن‌های هنر را در بیان مضامینی دینی به کار بستند تا کوچک‌ترین نشو، جهان را روحی دیگر بخشند. سقف نمازخانه سیستین داستان پیامبران عهد عتیق را در بر گرفته و چشم‌ها را به خود خیره می‌سازد. گویی از جمعیت انبوه از بینندگان تنها یک مقصد دارند: رسیدن به تصویری از خلقت و آفرینش. درهای سرسرای رافائل نیز گرچه بسته است اما پرونده‌ی داستان اجداد مسیح هنوز باز است و هر صحنه قصه‌ای از غصه‌های منجیان بشری را بازگو می‌نماید. گویی هر آن چه از سر بشر گذشته پیش چشم بیننده چون سکاسی کوتاه عبور نماید. داستان آفرینش هستی، هبوط آدمی، طوفان و نجات نوح دومین پدر نسل بشری، یوسف و اغواگری، موسی و

ده فرمان الهی همگی موضوعاتی هستند که این دو هنرمند نامی عصر نوزایی به تصویرسازی آن‌ها پرداخته‌اند. در کتاب پیش رو، قصه‌ی این رخدادهای براساس آنچه در متن تصویری آمده با متون مقدس قیاس خواهد شد، گویی بیننده‌ای بی‌خبر، از عالم خواب برخیزد و با نگاهی به سقف، داستان پیامبران را از میان متون مقدس بیابد. رویکردی که کتاب حاضر برای توصیف ابعاد تجسمی برگزیده است روش شمایل‌شناسی می‌باشد تا ارجاع به متن دینی کتاب مقدس به معنای عمیق پس هر تصویر دست یابید، شود. این رویکرد دهه‌ی شصت میلادی، کارآمدترین روش در تفسیر آثار عصر رنسانس است که به اروین پانوفسکی نسبت داده شده است. پانوفسکی نظریه پرداز هنری اهل آلمان، که شهرت نام وی بیشتر به جهت نظریات آن در رابطه با شمایل‌نگاری و شمایل‌شناسی در هنر می‌باشد.

شمایل‌نگاری (آیکونوگرافی) شاخه‌ای از تاریخ هنر محسوب می‌گردد که به دنبال معانی در آثار هنری می‌پردازد و در این روش، موضوع، معنا و فرم دارای اهمیت است. از نظر پانوفسکی، موضوع اثر هنری است که معنا را در برمی‌گیرد که خود مبحثی در تقابل با فرم لحاظ می‌گردد. پانوفسکی به منظور روشن شدن نظریه خود به مثالی ساده اشاره می‌نماید که مضمون آن از این قرار است: زمانی که آشنایی را در خیابان ملاقات می‌کنم و او کلاه خود را از سر برمی‌دارد تنها موضوع قابل رؤیت یک عمل و تغییر در برخی جزئیات است که به محدوده‌ی دنیای بصری مرتبط می‌شود. در واقع خطوط، رنگ‌ها و حجم‌ها می‌باشند که

دستخوش تغییر می‌شوند، در این برداشته شدن کلاه از سر، شیء همان فرد آشناست و تغییر در جزئیات، حادثه یا یک رخداد است که بیانگر شناخت اولیه و نخستین گستره‌ی معنایی به حساب می‌آید. شناخت این دو مقوله یعنی شیء و رخداد، سبب بروز یک واکنش می‌شود به این معنا که من آن را یک حالت خوب و یا بد برداشت می‌نمایم. تفاوت‌های دقیق (نواس) ذهنی، معانی را ایجاد می‌کنند که سبب بروز یک حالت بیانی می‌شود، یعنی بیان یک عمل خوب، بد، بی تفاوت و یا دوستانه. این حالت بیانی خوب در مقابل حالت واقعی قرار می‌گیرد که جهان اشیاء را شامل می‌شود. بنابراین درک معنای برداشته شدن کلاه به قلمرویی بستگی دارد که شناخت اشیاء یا حالت واقعی در کنار حالت بیانی در حوزه فرهنگی و اجتماعی است. این شناخت را معنای ثانویه می‌نامند، اما برای شناخت یک رویداد باید دانست که آن فرد چگونه گذشته‌ای، دوران تاریخی، اجتماعی، ملی و علمی را از سر گذرانیده است. شناخت شمایل نیز نیازمند عبور از این سه مرحله است.^۱

واژه‌ی شمایل خود از تاریخ هنر مسیحی در تصویر نگاری شخصیت‌ها و یا حوادث مذهبی وارد حوزه‌ی مطالعات نظری هنر شد. به دنبال مورد عبادت - تصویر مریم عذرا و مسیح کودک - اشاره داشت. واژه‌ی «ایکون»^۲ که در فارسی شمایل ترجمه شده، از ریشه‌ی یونانی Eikon به معنای تصویر است اما در مفهوم عمیق‌تر بازنمایی یک فرد یا حادثه‌ی مذهبی در هر مدیوم و اندازه‌ای را شامل می‌شود، واژه‌ی آیکونوگرافی نیز از دو واژه

۱ Panofsky, 1967

۲ Icon

یونانی تصویر و نوشتن ترکیب شده است و بدین ترتیب شمایل‌نگاری شیوه‌ی کار هنرمند در نوشتن تصویر است و داستانی از تصویر را بازگو می‌نماید. در معنای جدید، شمایل‌شناسی شامل جمع‌آوری و طبقه‌بندی و تحلیل داده‌ها است که از طریق آن اثر هنری استنباط می‌شود و پوششی است برای فهم عناصر مختلف که در ساخت اثر هنری موثر بوده و شمایل‌شناسی شاخه‌ای از تاریخ هنر است که مربوط به موضوع و مفهوم اثر هنری است نه ظاهر آن و خود بر شمایل‌نگاری بنیان شده است. این روش تحلیل از 'اکاوی' صرف عناصر تجسمی در متن تصویری فراتر رفته و تمامی شمایل‌ها، به سوی اشاراتی در متون دیگر راهی می‌شوند. پانوفسکی در روش شمایل‌نگاشتی سه لایه را در نظر می‌گیرد تا امکان حرکت از سطح به عمق یعنی از عناصر بصری به معنا حاصل شود. سطح نخست محسوس‌ترین دریافت از تصویر است که دیدنی است و پانوفسکی آن را معنای اولیه یا طبیعی نامیده است. در این مرحله تنها عناصر بصری و ارجاعات آن‌ها قرار دارند و دنیای موتیف‌های هنری است. دومین سطح خوانش تصویر از متن تصویری به متون دیگر ارجاع داده می‌شود یعنی موتیف‌های هنری و ترکیب آن‌ها را به محتوا یا موضوع مربوط می‌سازیم. در سطح سوم عمیق‌ترین و پنهان‌ترین حرف‌های ناگفته‌ی اثر هنری را شامل می‌شود و به معنای ذاتی و درونی تصویر می‌پردازد.